

HATİM İNDİRME VE HÜKÜMLERİ I

Abdurrahman ÇETİN*

ÖZET

Kur'ân-ı Kerim'i başından sonuna kadar okuyup bitirmek demek olan hatim indirme, âyet ve hadislerle teşvik edilmiş bir ibadettir. Kur'ân'a, onun öğretimine, okunup ezberlenmesine ve başkasından dinlenilmesine büyük önem veren Peygamberimiz, Kur'ân'ı tertib üzere ve sürekli okumayı temin eden hatim indirmeyi de Allah'ın çok sevdiği işlerden birisi olarak değerlendirmiştir.

Her ibadetin belli prensipleri ve âdâbı olduğu gibi, Kur'ân okumanın, dolayısıyla hatim indiriminin de bazı hususlara dikkat gerektiren âdâb ve prensipleri vardır. İşte bu makalede: hatim indiriminin önemi, ne kadar sürede tamamlanacağı, tekbir bahsi, hatim duası, hatim okumanın âdâbı, mukabele, hatimle terâvih, ücretle hatim indirme ve hatim merasimleri.. gibi, konuyla ilgili ayrıntılar ele alınmaktadır.

SUMMARY

The article argues "hatim" (completion of the reading of the whole Koran's) and its principles.

* Doç. Dr.; Uludağ Üniv. İlahiyat Fak. Tefsir Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

I- GİRİŞ

Kur'ân okumak, âyet ve hadislerle teşvik edilmiş bir ibadettir. Fâtır sûrsinde: "Allah'ın Kitabını okuyanlar, namazı kılanlar ve kendilerine verdiğimiz rızaktan Allah için gizli ve açık olarak harcayanlar, asla zarara uğrayamayacak bir kazanç umabilirler. Çünkü Allah, onların mükâfatlarını eksiksiz olarak öder ve onlara lütfundan, fazlasını da verir. Şüphesiz O, çok bağışlayan ve karşılık verendir" (Fâtır 35/29-30) buyrulmuş; Âlü imrân sûresinde ise, Allah'ın âyetlerini okuyanlar, "sâlihler = iyi kullar" arasında zikredilmiştir (Âlü imrân 3/113)... Birçok hadîste de Kur'ân okumayı ve dinlemeyi özendirici müjdelere vardır. Peygamberimiz (sav), Kur'ân okuyup da onunla amel edenlerin gibta edilecek kimseler olduklarını¹, her harfine karşılık on sevap kazanacaklarını², okudukları âyetlerin kıyâmette onlar için birer nûr olacağını³ ve derecelerini yükselteceğini⁴, Kur'ân'ın onlara şefaate edeceğini⁵, dünyada da kendileri için huzur kaynağı olacağını⁶; ayrıca Kur'ân dinlemenin de sevap kazandıran güzel bir davranış olduğunu⁷ bildirmiştir... Kur'ân öğrenen ve öğretenlerin en hayırlı kişiler olduklarını⁸ açıklayan Allah'ın Elçisi, Kur'ân'ı ezberleyen ve onunla amel eden hâfızlara da ayrı bir değer vermiş ve onların Allah'ın ehli ve seçkin kulları⁹, ümmetinin en şerefli¹⁰ ve meleklerle beraber olduklarını¹¹, cennete gireceklerini ve ayrıca aile fertlerinden, cehenneme girmeyi hak etmiş on kişiye şefaate edeceklerini¹² bildirmiştir. Bütün bunlardan başka Peygamberimiz, irşâd, imâmet ve yöneticilik görevi vereceği kimselerde, Kur'ân'ı en çok bilme şartını aramakla, bu konuya verdiği önemi, kendi uygulamalarıyla da göstermiş olmaktadır. O, Tebûk seferinde (9/630), Mâlik b. Neccâr Oğullarının sancağını, Zeyd b. Sâbit'e vermiş ve: "Zeyd, Kur'ân'ı çok iyi bilir; Kur'ân ise mukaddemdir (önde ve önceliği olandır)", buyurmuştur¹³.

- 1 Bkz. Buhârî, Fedâilü'l-Kur'ân, 17, 20; Müslim, Salâtü'l-müsâfirîn, 243, 266-268; İbn Mâce, Mukaddime, 16; Ahmed b. Hanbel, el-Müsned, II, 9, 88.
- 2 Tirmizî, Fedâilü'l-Kur'ân, 16; Dârimî, Fedâilü'l-Kur'ân, 1.
- 3 Ahmed b. Hanbel, age, II, 341.
- 4 Ebû Davud, Vitr, 20; Tirmizî, Fedâilü'l-Kur'ân, 18; İbn Mâce, Edeb, 52; İbn Hanbel, age, II, 192, 471 ve III, 40.
- 5 Müslim, Salâtü'l-müsâfirîn, 252.
- 6 Ebû Davud, Vitr, 14; Tirmizî, Kıráât, 12; İbn Mâce, Mukaddime, 17.
- 7 Buhârî, Fedâilü'l-Kur'ân, 31; Müslim, Salâtü'l-müsâfirîn, 247-248; İbn Hanbel, el-Müsned, II, 341.
- 8 Buhârî, Fedâilü'l-Kur'ân, 21; Ebû Davud, Vitr, 14; Tirmizî, Fedâilü'l-Kur'ân, 15; İbn Mâce, Mukaddime, 16; Dârimî, Fedâilü'l-Kur'ân, 2.
- 9 İbn Mâce, Mukaddime, 16; İbn Hanbel, age, III, 127.
- 10 Münâvî, Feydu'l-kadîr, I, 152; Aclûnî, Keşfu'l-hafâ, I, 143.
- 11 Müslim, Salâtü'l-müsâfirîn, 244; Ebû Davud, Vitr, 14; Tirmizî, Fedâilü'l-Kur'ân, 13.
- 12 Tirmizî, Fedâilü'l-Kur'ân, 13; İbn Mâce, Mukaddime, 17.
- 13 Bkz: Buhârî, Ezân, 54; Müslim, Mesâcid, 2289-2291.

II- HATİM İNDİRME VE HÜKÜMLERİ

A) Hatmin Tarifi ve Önemi:

"Hatim" sözlükte, bir şeye mühür basmak, mühürlemek; bir şeyi tamamlayıp sonuna ulaşmak... vb. mânâlara gelir¹⁴.

İstilahta: Kur'ân-ı Kerim'i başından sonuna kadar, yüzünden veya ezbere, okuyup bitirmeye hatim indirme denir.

Kur'ân'a, onun öğretimine, okunup ezberlenmesine ve hattâ başkasından dinlenmesine büyük önem veren Hz. Peygamber, hatim indirmeyi de "Allah'ın çok sevdiği işlerden birisi" olarak değerlendirmiştir. Sözkonusu hadîs şöyledir:

Abdullah b. Abbas'dan nakledildiğine göre, bir adam Hz. Peygambere:

– Ey Allah'ın Elçisi. Allah'ın en çok sevdiği amel hangisidir? diye sordu.

Rasûlullah:

– Konup göçendir (konaklayıp tekrar yoluna devam edendir), buyurdu.

Adam:

– Konup göçen kimdir? diye sorunca da Peygamberimiz:

– Kur'ân'ı başından sonuna kadar okuyan, bitirince de hemen tekrar başlayandır, diye cevap verdi¹⁵. Bu hadîste hatim indirmek, sürekli yol alan, gerekli istirahat ve konaklamadan sonra yoluna devam eden bir yolcuya benzetilmiş; Kur'ân'ı sürekli okumanın, bir hatmi bitirince yeni bir hatme başlamanın gereği vurgulanmış ve böyle bir davranışın da, Allah'ın çok sevdiği davranış olduğu belirtilmiştir. Ayrıca, yola çıkan bir kimsenin, hedefine varabilmesi için nasıl yoluna devam etmesi gerekiyorsa, mü'minlerin de hatim indirmeyi İlâhî rîzâya vesîle kılmaları, bıkmadan bu yolda yürümeleleri öğütlenmiştir.

B) Hatim İndirmenin Süresi:

Hatim indirmenin belirli bir zamanı ve süresi yoktur. Bize her konuda örnek kılınan¹⁶ Peygamberimizin hayatı gözönüne alınırsa, onun daima Kur'ân'la haşır neşir olduğu, hayatını Kur'ân'a ve İslâma adadığı görülür. Hz. Peygamber, her sene Ramazan ayında Kur'ân'ı Cebrâil ile karşılıklı okuyarak mukabelede bulunurdu. Bunun dışında, namazda ve namaz hâricinde çokça Kur'ân okur ve okuturdu. Onun ne kadar sürede Kur'ân'ı hatmettiğine dair kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak, bu konuyla ilgili olarak, İbn Kesîr (774/1373)'in, senedini zayıf olarak nitelediği¹⁷, Hz. Âişe'den nakledilen bir haberde, Hz. Peygamber'in, üç günden az bir zamanda Kur'ân'ı hatmetmediği kaydedilmektedir¹⁸. Bu rivâyete-

14 Bkz: Râğıb el-İsfehânî, el-Müfredât, s. 143; Âsım Efendi, Kamus tercemesi, IV, 255.

15 Tirmizî, Kurâât, 13; Dârimî, Fedâilü'l-Kur'ân, 33; Hâkim, el-Müstedrek, I, 569.

16 Bkz: Ahzâb 33/21.

17 Bkz: İbn Kesîr, Fedâilü'l-Kur'ân, s. 50 (Tefsir Zeyli).

18 İbn Sa'd, Tabakât, I, 376; Süyûtî el-Câmiu's-sağîr, II, 113; Münâvî, Feydu'l-kadîr, V, 188.

tin senedi zayıf görülse bile, mânâ itibariyle, aşağıda gelecek hadislere uygun olduğu anlaşılmaktadır.

İlgili rivâyetlerde, zaman zaman Peygamberimize bu konuda da sualler sorulduğu ve onun da, muhâtabın durumuna göre cevaplar verdiği görülmektedir:

Abdullah b. Amr, Peygamberimiz: "Kur'ân'ı kaç günde hatmedeyim?", diye sormuş; o da: "Kırk günde bir" cevabını vermiştir¹⁹. Abdullah'ın, her cevapta daha fazla okuyabileceğini söylemesi üzerine de "ayda bir, yirmi günde bir, onbeş günde bir, on günde bir, yedi günde bir"²⁰ ve bir rivâyete göre de "beş günde bir"²¹ hatim indirmesini buyurmuştur. Hatim konusunu ele alan hemen her eserde kaydedilen ve birkaç hadîs kaynağının ortaklaşa naklettiği sözkonusu rivâyetin konumuzla ilgili bölümü şöyledir:

(Her gün oruç tutan ve her gece Kur'ân'ı hatmeden Abdullah b. Amr'a, Peygamberimiz, her ay üç gün oruç tutmasını söylemiş; o daha fazlasına izin isteyince, "bir gün tut, iki gün ye" buyurmuş, daha fazlasına gücünün yeteceğini bildirmesi üzerine de, Hz. Davud gibi, bir gün tutup, bir gün yemesini söylemiş ve hatimle ilgili hususta da şöyle buyurmuştur):

- Her ayda bir Kur'ân'ı hatmeyle.
- Ey Allah'ın Elçisi. Benim bundan daha fazlasına gücüm yeter, dedim.
- Öyleyse yirmi günde bir hatim indir, buyurdu.
- Yâ Rasûlallah. Ben bundan daha fazla okuyabilirim, dedim.
- Şu halde her on günde bir hatim oku, buyurdu.
- Ey Allah'ın Peygamberi. Ben bundan daha fazla okumaya güç yetiririm, dedim.

– Öyleyse, her yedi günde bir hatim indir. Artık bundan fazlasına da gitme. Çünkü eşinin senin üzerinde hakkı vardır, ziyaretçilerinin senin üzerinde hakkı vardır ve kendi nefsinin de senin üzerinde hakkı vardır, buyurdu²². (Buradaki gün sınırlamasıyla ilgili nehyin, "haram" bildiren ber nehiy olmadığı bildirilmiştir²³).

Başka bir haberde de, Hz. Peygamber'in, süreyi üç güne indirdiği ve "Kur'ân'ı üç gündenden az bir zamanda hatmeden kişi, onu anlayamaz" buyurduğu nakledilmektedir²⁴.

19 Ebû Davud, Salât, 329; Tirmizî, Kırâât, 13.

20 Ebû Davud, aynı yer.

21 Tirmizî, Kırâât, 13; İbn Hanbel, el-Müsned, II, 195.

22 Buhârî, Fedâilü'l-Kur'ân, 34; Müslim, Sıyâm, 184; Ebû Davud Salât, 329; Tirmizî, Kırâât, 13; İbn Mâce, İkâmetü's-salât, 178; İbn Hanbel, el-Müsned, II, 163, 195; İbn Hibbân, Sahih, II, 67-68.

23 Zerkeşî, el-Bürhân, I, 471.

24 Ebû Davud, Kırâât, I; Tirmizî, Kırâât, 13; İbn Mâce, İkâmetü's-salât, 178; İbn Hanbel, age, II, 165.

Saîd b. Münzir de Peygamberimize:

– Kur'ân'ı üç günde bir hatmedeyim mi? diye sormuş; o da:

– Gücün yetiyorsa evet, cevabını vermiştir²⁵.

Sahâbe ve diğer İslâm büyüklerinin de çokça Kur'ân okudukları bilinmektedir. Onlar, Kur'ân okumadan geçen bir günü "can sıkıcı" olarak değerlendirmişlerdir.

Konuyla ilgili haberlerde, çoğunlukla "haftada bir" veya "üç günde bir" hatim indirdikleri bildirilmiştir. Bunun yanında yine seleften bazılarının iki ayda bir, kırk günde bir, ayda bir, onbeş günde bir, on günde bir, sekiz günde bir hatim indirenleri bulunduğu gibi; altı günde, beş günde, dört günde, iki günde bir veya hergün bir hatim indirenler de olmuştur. Yine konuyla ilgili rivâyetlerde gece bir, gündüz bir olmak üzere günde iki hatim; bazan günde üç hatim ve hattâ dördü gece, dördü de gündüz olmak üzere sekiz hatim indirenlerin bulunduğu nakledilmekte²⁶ ise de, bazı kaynakların da "garip" olarak nitelediği bu son uygulama, gerçekçi kabul edildiği taktirde, bu hatimlerin lisânî hatimler değil, kalbî hatimler, gözle süzülerek indirilen hatimler olarak değerlendirmek gerekecektir.

Yukarıda da ifade edildiği gibi, ashâbın büyük bir çoğunluğunun haftada bir; yine büyük bir çoğunluğunun da üç günde bir hatim indirdikleri; bazılarının ise, bundan daha az veya daha fazla sürede hatim okudukları bildirilmiştir²⁷. Onlar, okuyacakları miktar kadar, Kur'ân'ı hiziblere (bölümlere) ayırırlar ve her gün bu hiziblerden birisini okurlardı²⁸. Peygamberimizin de böyle bir bölümlemeyi uygun gördüğü anlaşılmaktadır²⁹.

Burada dikkat edilmesi gereken husus şudur: Kur'ân kıraatında önemli olan tertîle, tecvid kurallarına riâyet ederek, istek ve ihlâsla okumaktır. Ayrıca okunanı anlamak, üzerinde düşünmek ve gereğini yapmaktır. Kur'ân'ın istediği budur³⁰. Bu hususa dikkat çekmek içindir ki Peygamberimiz, "Üç günden az bir zamanda Kur'ân'ı hatmeden kişi, ne okuduğunu anlamamıştır"³¹, demiş; başka bir sözlerinde de: "Kalbleriniz, Kur'ân'la bağlantılı olduğu sürece Kur'ân okuyunuz; kalben ondan ayrılınca okumayı bırakınız"³² buyurmuştur.

25 Heysemî, Mecmeu'z-zevâid, II, 269; İbn Kesîr, age, s. 50.

26 Bkz: Nevevî, et-Tibyân, s. 44.

27 Bkz: Ebû Davud, Salât, 329; Tirmizî, Kırâât, 13; İbn Mâce, İkâmetü's-salât, 178; San'ânî, el-Musannef, III, 352.

28 Ebû Davud, aynı yer; İbn Mâce, aynı yer; İbn Hanbel, age, IV, 9, 343; Heysemî, age, II, 269. Hizibleme ile ilgili geniş bilgi için bkz: Schâvî, Cemâlü'l-kurrâ, I, 124-188; Makdisî, el-Âdâbü's-şer'iyye, II, 295-297.

29 Bkz: Müslim, Salâtü'l-müsâfirîn, 142..

30 Bkz: Nisâ 4/82; Sâd 38/29; Muhammed 47/24.

31 Ebû Davud, Kırâât, 1; Tirmizî, Kırâât, 13; İbn Mâce, İkâmetü's-salât, 178; Dârimî, Salât, 173; İbn Hanbel, age, II, 164, 189; İbn Hibbân, Sahîh, II, 68; Deylemî, el-Firdevs, III, 451.

32 Buhârî, Fedâilü'l-Kur'ân, 37; Dârimî, Fedâilü'l-Kur'ân, 7.

Yukarıda kaydedilen rivâyetlere dayanarak, hatim indirmede belli bir sürenin tayin edilmediğini söyleyebiliriz. Ashında birçok bilginin görüşüne göre de, Kur'ân'ı hatmetmede, herkes kendi durumuna göre hareket eder³³. Meşgûliyetinin çokluğu sebebiyle, fazla okumaya fırsat bulamayanlar, imkânları ölçüsünde okurlar. Ama mümkün mertebe, her gün birkaç sayfa Kur'ân okumayı âdet hâline getirmek, bizim lehimize faydalı bir meşgûliyet olacaktır. İmâm Ebû Hanîfe (150/767) ve Ebu'l-Leys es-Semerkindî (373/983), daha fazla okumaya imkân olmayanlar için bir yılda iki defa hatim indirmenin yeterli olabileceğini söylemişlerdir. Bu görüşe de, Peygamberimizin vefat etmeden önceki Ramazan ayında gerçekleşen son arza'da, Cebrâil ile Kur'ân'ı iki defa mukabele etmiş olmasına dayanarak varmışlardır³⁴.

C) Tekbîr:

Tekbîr, Allah'ın yüceliğini ve büyüklüğünü ifade eden "Allâhü Ekber" (= Allah en büyüktür) lâfzına denir. Buna "tekbîr almak, tekbîr getirmek, tekbîr okumak" da tâbir edilir.

Duhâ sûresinden Nâs sûresine kadar, bütün sûrelerin arasında tekbîr okumak, Peygamberimize isnâd edilmiştir. Bu konudaki haberi de Kıraat imamlarından İbn Kesîr (120/738)'in birinci râvîsi el-Bezî (Ebu'l-Hasen Ahmed b. Muhammed) (250/864) rivâyet etmiş³⁵ ve zamanla bu uygulama, müslümanlar arasında yaygın hâle gelmiştir.

Bu konuda, "Allâhü Ekber" lâfzından başka, tehlîl ve temhîd cümlelerinin de ilâvesiyle değişik bazı ifadeler de nakledilmiştir ki, bunları şöylece sıralayabiliriz³⁶:

- 1 - اللَّهُ أَكْبَرُ
- 2 - لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ
- 3 - لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ
- 4 - لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ

33 Zerkeşî, el-Bürhân, I, 471.

34 Zerkeşî, aynı yer.

35 Ezrakî, Ahbâru Mekke, I, 35; Ebû Amr ed-Dânî, Câmiu'l-beyân, vr: 250a; ed-Dânî, et-Teysîr, s. 226; İbnü'l-Cezerî, en-Neşr, II, 410; Dimyâtî, İthâf, s. 640; Elmalılı, Hak Dini Kur'ân Dili, VIII, 5907.

36 Bunlar için bkz: ed-Dânî, Câmiu'l-beyân, vr: 252a-b; et-Teysîr, s. 227; İbnü'l-Cezerî, en-Neşr, II, 429-431; Dimyâtî, age, s. 642-643.

Buna göre sadece birinci lâfzın söylenmesi yeterli olabileceği gibi (ki meşhur olan da budur), sadece ikinciyi veya üçüncüyü yahut sadece dördüncüyü söylemek de mümkündür.

Çoğunluğun görüşüne göre tekbîr, Duhâ sûresinin sonundan itibaren, her sûrenin sonunda okunur. Bunun yanında bazıları da, tekbîrin yerinin, sûrenin sonu değil, evveli olduğunu söylemiştir.

Sûrenin sonunda okunmasını esas alarak, sûreler arasında tekbîr şu şekillerden birisiyle okunabilir:

1- Hepsinde vakfetmek: Yani, sûre sonunda durmak, tekbîrde durmak ve Besmelede durmak:

فَحَدِّثْ ۞ اللَّهُ أَكْبَرُ ۞ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ۞ أَلَمْ نَشْرَحْ لَكَ صَدْرَكَ

2- Hepsini vasletmek: Yani, sûrenin sonunu tekbîre, tekbîri besmeleye, besmeleyi de ikinci sûrenin evveline bağlamak:

فَحَدِّثْ ۞ اللَّهُ أَكْبَرُ ۞ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ۞ أَلَمْ نَشْرَحْ لَكَ صَدْرَكَ

3- İkisinde vakıf, besmeleyi vasletmek: Yani, sûrenin sonunda durmak, tekbîrde durmak, besmeleyi ise ikinci sûrenin evveline bağlamak:

فَحَدِّثْ ۞ اللَّهُ أَكْبَرُ ۞ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ۞ أَلَمْ نَشْرَحْ لَكَ صَدْرَكَ

4- Sûre sonunu vasl, tekbîrde vakf ve besmelede vakf yapmak: Yani, sûre sonunu tekbîre bağlayıp tekbîrde durmak, besmelede durmak:

فَحَدِّثْ ۞ اللَّهُ أَكْبَرُ ۞ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ۞ أَلَمْ نَشْرَحْ لَكَ صَدْرَكَ

5- Sûre sonunu vasl, tekbîrde vakf, besmeleyi vasletmek: Yani, sûre sonunu tekbîre bağlayıp tekbîrde durmak, besmeleyi de müteâkip sûrenin evveline bağlamaktır³⁷:

فَحَدِّثْ ۞ اللَّهُ أَكْبَرُ ۞ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ۞ أَلَمْ نَشْرَحْ لَكَ صَدْرَكَ

37 Bkz: ed-Dâni, et-Teyssîr, s. 226; Zerkeşî, el-Bürhân, I, 472; İbnü'l-Cezerî, en-Neşr, II, 419; Dim-yâtî, İthâf, s. 643; Muhammed Sâlim Munaysin, el-Mühezzeb, II, 348.

D) Hatim Duası:

Hatim tamamlandıktan sonra dua edilmesi âdet olmuştur ki, yapılan bu duaya hatim duası denilir. Kesin haber olmamakla birlikte, Peygamberimizin hatimden sonra dua ettiği bildirilmiştir³⁸ ve hattâ ondan bazı hatim duaları bile nakledilmiştir³⁹. Bunlardan birisi de şöyledir:

اللَّهُمَّ ارْزُقْنِي بِالْقُرْآنِ وَاجْعَلْهُ لِي إِمَامًا وَنُورًا وَهُدًى وَرَحْمَةً .
اللَّهُمَّ ذَكِّرْنِي مِنْهُ مَا نَسِيتُ وَعَلِّمْنِي مِنْهُ مَا جَهِلْتُ وَارْزُقْنِي
تِلَاوَتَهُ إِنَاءً آتِيلاً وَأَطْرَافَ النَّوَارِ وَاجْعَلْهُ لِي حُجَّةً يَارَبَّ الْعَالَمِينَ .

Mânâsı: Allah'ım. Kur'ân ile bana rahmet eyle. Onu bana rehber, nûr, hidayet ve rahmet kıl. Ondandır unuttuklarımı bana hatırlat, bilmediklerimi de öğret. Gece gündüz onun tilâvetiyle beni rızıklandır (lütüflandır) ve onu bana yegâne delîl kıl ey âlemlerin Rabbi⁴⁰.

Bir hadîste: "Kur'ân'ı hatmeden kişinin kabul olunmuş bir duası vardır"⁴¹, buyrulmuştur. Senedi zayıf olarak nitelenen⁴² başka bir haberde de, yapılan duaya meleklerin "âmîn" diyecekleri (kabul edilmesini dileyebilecekleri) bildirilmiştir⁴³.

Bu rivâyetlerde hem hatim okumak ve hem de hatim duası yapmak teşvik edilmiştir. Bu bakımdan hatim indirdikten sonra dua etmek, müstehab kabul edilmiştir⁴⁴. Nakledilen haberlerin zayıf olduğu kabul edilse bile, hatim duasının yapılıp yapılmayacağı konusunda tartışmaya gerek yoktur; çünkü her zaman Allah'a dua edilebilir ve edilmelidir de. Hatim indirmek gibi güzel bir davranıştan sonra dua etmek de elbette güzel bir davranış olur.

Ashâb-ı kirâm da, hatim sırasında ilâhî rahmet iner diye orada hazır bulunur ve dua ederlerdi⁴⁵. Nakledildiğine göre Enes b. Mâlik, Kur'ân'ı hatmedince, çoluk çocuğunu toplar, dua ederdi⁴⁶. Abdullah b. Abbâs da hatim dualarına katkı

38 ed-Dânî, Câmiu'l-beyân, vr: 251b; Schâvî, Cemâlü'l-kurrâ', I, 123; İbnü'l-Cezerî, age, II, 452; Süyûtî, el-İtkân, I, 111.

39 Bkz: İbnü'l-Cezerî, age, II, 463-468.

40 Gazzâlî, İhyâ, I, 250; Zerkeşî, age, I, 475; İbnü'l-Cezerî, age, II, 464; Dimyâtî, age, s. 655.

41 Heysemî, Mecmeu'z-zevâid, VII, 172; Münâvî, Künûz, I, 73.

42 Bkz: Süyûtî, Câmiu's-sağîr, I, 24; Münâvî, Fethu'l-kadîr, I, 333.

43 Dârimî, Fedâilü'l-Kur'ân, 33; Hindî, Kenzü'l-ummâl, I, 510.

44 İbnü'l-Cezerî, age, II, 456; Süyûtî, el-İtkân, I, 111.

45 Nevevî, et-Tibyân, s. 109.

46 Dârimî, Fedâilü'l-Kur'ân, 33; İbnü'd-Durays, Fedâilü'l-Kur'ân, s. 53; Heysemî, age, VII, 172; Kurtubî, Tefsir, I, 30.

lırdı⁴⁷. Abdullah b. Mes'ûd ise: "Hatim indirenin makbûl bir duası vardır"⁴⁸, dedi; hatim indirince de, aile bireylerini toplar, dua eder, onlar da "âmin" derlerdi⁴⁹.

Bilindiği gibi, duada ihlâs şarttır; dua riyâsız ve gösterişsiz yapılmalıdır. Bir âyette: "Rabbinize yalvararak gizlice dua edin" (A'râf 7/55), buyrulmuştur. Dua, cemaat içinde yapılacaksa, haddinden fazla uzatılarak, bıkkınlık verilmemelidir. Peygamberimizin bir duasını yukarıda gördük. Bu bakımdan duayı az, öz ve içten gelen ifadelerle yapmak lâzımdır. Duada sec'îli (zoraki kâfiyeleştirilmiş, şiirleştirilmiş) sözlerden sakınmalıdır⁵⁰. Bağırıp çağırılmamalıdır⁵¹. Abdestli olmak⁵², duanın kabul olunacağına inanmak⁵³, başında ve sonunda Allah'a hamd, Peygamberimize salât ü selâm etmek de⁵⁴ duanın âdâbındandır. Hatim duasında, uzun ölümler listesinin okunması, ölümlerin aşırı övgü, ikram ve va'd dolu ifadelerle anılması, birkaç kişiyi memnun etmek uğruna, işe riyâ karıştırmakta ve ihlâsı zedelemektedir.

47 Dârimî, aynı yer; Nevevî, age, s. 108.

48 İbnü'd-Durays, age, s. 51; Sehâvî, age, I, 123; İbnü'l-Cezerî, age, II, 455.

49 İbnü'd-Durays, aynı yer.

50 Buhârî, Daavât, 20.

51 Müslim, Zikr, 44; Ebû Davud, Vitr, 26.

52 İbn Mâce, İkâmetü's-salât, 189.

53 Tirmizî, Daavât, 66.

54 Ebû Davud, Vitr, 23; Tirmizî, Daavât, 65; Nesâî, Schv, 48; Ahmed b. Hanbel, el-Müsned, V, 393; VI, 18.